

Рецензія

на дисертацію Анастасієвої Вікторії Вікторівни «Відсторонення від посади як захід забезпечення кримінального провадження», підготовленої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Конституція України нормативно закріпила основні засади побудови демократичної соціальної правової держави, у якій людина, її права, свободи і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Органи досудового розслідування загалом, здійснюючи свої повноваження за наявності законних підстав та умов, наділені правом застосовувати заходи кримінально-процесуального примусу, одним із яких є відсторонення від посади.

Відсторонення від посади підозрюваного (обвинуваченого) посідає особливе місце серед заходів кримінально-процесуального примусу, оскільки обмежує конституційне право кожного на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ч. 1 ст. 43 Конституції України), позбавляє людину звичного повсякденного способу життя та спілкування з трудовим колективом, певних матеріальних благ, ставить під сумнів людську честь, гідність та спричиняє моральні страждання.

Як слушно зазначає дисертантка, незважаючи на наявність певних наукових напрацювань з даної тематики, на сьогодні залишається невирішеною низка питань, зокрема що стосуються єдиної думки про поняття та місце відсторонення від посади в системі заходів забезпечення кримінального провадження. Підлягає додатковому опрацюванню питання щодо підстав та процедури відсторонення від посади окремої категорії осіб, яких призначає на посади Президент України, та суддів. Недостатньо врегульовано питання процесуального контролю та прокурорського нагляду за законністю й

обґрунтованістю відсторонення від посади. Вказані та інші обставини обумовлюють актуальність досліджуваної теми дисертації.

Дисертація виконана **відповідно до важливих наукових програм, планів, тем.** Мова йде про Стратегією національної безпеки, затвердженою Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, ґрунтується на положеннях Плану основних заходів Міністерства внутрішніх справ України на 2021 рік (наказ МВС України від 28 грудня 2020 р. № 920), та інших нормативно-правових документів. Робота відповідає пріоритетним напрямкам наукових досліджень відповідно до Наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки» (Наказ МВС від 11 червня 2020 № 454), Орієнтовного переліку перспективних напрямів наукових досліджень у галузі кримінального процесу на період 2023-2028 роки (Лист Національної академії правових наук від 18.01.2023 р.), Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018-2020 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 26 грудня 2017 р. № 28/1).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає у тому, що в дисертації, на підґрунті опрацювання наукових праць з питань кримінального, кримінального процесуального права, криміналістики, аналізу міжнародного та національного законодавства, узагальнення слідчої та судової практики, анкетування практичних працівників, поглиблено наукові знання щодо фундаментальних положень кримінального процесуального права, розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо застосування відсторонення від посади у кримінальному провадженні. Авторкою сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, важливих у концептуальному значенні та нових для юридичної науки, принципів для успішного правозастосування.

Методологічним підґрунтям роботи дослідження Анастасієвої В.В. стала сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях полягає в тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, яке присвячене дослідженню проблем застосування відсторонення від посади, у якому розроблено теоретичні засади та надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності його застосування у кримінальному провадженні.

Так, відповідно до вимог наукової новизни авторкою уперше:

- доповнено підстави застосування відсторонення від посади з формуванням відповідних пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства (п. 6 ч. 2 ст. 155 КПК України), зокрема: перешкоджання або протиправний вплив на проведення ревізій, відомчих перевірок; незаконний вплив на проведення експертиз під час досудового розслідування; протиправне втручання в діяльність органів, які здійснюють кримінальне провадження; створення перешкод нормальній діяльності слідчого з метою ускладнення кримінального провадження;

- доведено необхідність нормативно-правового закріплення механізму правового регулювання відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України шляхом запровадження загальної процедури, яка визначена Главою 14 КПК України, задля забезпечення належного судового захисту особи під час вирішення питання про обмеження її конституційних прав та свобод;

- пропозиції надати право дізнавачу за погодженням з прокурором під час розслідування кримінальних проступків та за наявності передбачених кримінальним процесуальним законом підстав подавати клопотання про відсторонення від посади, на основі вказаного запропоновано внесення відповідних змін до Глави 55 КПК, зокрема до ст. 299 КПК України та ч. 1 ст.

154 КПК України, шляхом заміни слова «злочину» словосполученням «кримінального правопорушення»;

– аргументовано необхідність встановлення вимоги щодо вирішення питання про тимчасове відсторонення судді від адміністративної посади одночасно із вирішенням питання про тимчасове відсторонення його від здійснення правосуддя, та доповнення ч. 1 ст. 155-1 КПК України: «Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності тягне за собою тимчасове відсторонення судді від адміністративної посади»;

– пропозиції щодо розмежування процесуального статусу керівника органу досудового розслідування та прокурора під час здійснення нагляду за дотриманням законодавства під час застосування відсторонення від посади, з метою усунення протиріч між Конституцією України та КПК України шляхом чіткого визначення процесуальних обов'язків в кримінальному провадженні, якими наділений прокурор та керівник органу досудового розслідування.

удосконалено:

– основні ознаки відсторонення від посади у кримінальному провадженні: інструменталізм (є засобом досягнення мети кримінального провадження, а саме забезпечення належного ходу досудового розслідування та судового розгляду у конкретній справі); однорідність (повинні бути достатніми лише для забезпечення тієї мети, яка має бути досягнута в суді); пропорційність (забезпечують співвіднесення з передбачуваним результатом кримінального провадження та повинні бути йому пропорційним); юрисдикція (повноваження щодо прийняття рішення про застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження належить до компетенції слідчого судді чи суду, крім виняткових випадків); тимчасовий характер (можуть тривати до закінчення кримінального провадження);

– класифікацію підстав застосування відсторонення від посади на дві групи: загальні, наявність яких є обов'язковою для всіх заходів забезпечення

кримінального провадження; спеціальні, які притаманні окремому заходу забезпечення кримінального провадження;

– класифікацію етапів прийняття рішення про застосування відсторонення від посади: підготовчий – включає в себе процес збирання та оцінку інформації, що дає можливість вважати про наявність достатніх підстав для необхідності застосування вказаного заходу примусу; робочий – безпосередньо пов'язаний із складанням та подачею прокурором, або слідчим за погодженням прокурора клопотання про застосування відсторонення від посади до слідчого судді чи суду; заключний етап – безпосереднє прийняття слідчим суддею чи судом рішення про застосування відсторонення від посади.

дістало подальший розвиток:

– пропозиції що стосуються необхідності запозичення досвіду Латвійської Республіки, щодо можливості слідчого за погодженням із прокурором вирішувати питання про застосування до особи відсторонення від посади без звернення з відповідним клопотанням до слідчого судді, задля спрощення процедури прийняття відповідного рішення та запобігання негативних наслідків для проведення досудового розслідування;

– пропозиції, про спрощення законодавчої процедури застосування до особи відсторонення від посади на основі досвіду Болгарії, щодо необхідності звернення до суду із клопотанням про його скасування, шляхом регламентації в кримінальному процесуальному законі права прокурора самостійно, без звернення до слідчого судді скасовувати відсторонення від посади, у випадках передбачених кримінальним процесуальним законом;

– пропозиції про необхідність негайного розгляду клопотання про відсторонення від посади на стадії судового розгляду, та внесення змін до ст. 156 КПК України, зокрема ч. 1 ст. 156 КПК України викласти в такій редакції: «Під час досудового розслідування клопотання про відсторонення від посади розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду. Під час судового провадження питання про відсторонення від посади розглядається негайно після його ініціювання».

У дисертації ґрунтовно розкривається зміст зазначених вище положень.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 9 наукових публікаціях, чотири з яких – статті у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, чотири тези наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Апробація результатів дисертації Анастасієвої Вікторії Вікторівни відбулася належним чином, адже основні положення дисертації були оприлюднені та доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та можуть бути використані у: *освітньому процесі* – під час написання окремих розділів підручників і навчальних посібників із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», при підготовці лекцій і проведенні занять за відповідними темами (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 6 лютого 2023 року); *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності застосування заходів забезпечення кримінального провадження у виді відсторонення від посади (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 13 грудня 2022 року).

Зазначене засвідчують акти, додані у додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Заслугує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах анотації, вступу, трьох розділів, та дев'яти підрозділів; висновків досліджуються визначені питання. Дисертація викладена українською мовою.

Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані здобувачкою в тексті поданої праці.

Анотація в стислому та логічному порядку відображає основні положення дисертаційного дослідження, містить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

Вступ визначає об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертації на профільних заходах.

Перший розділ дисертації «Теоретико-правові основи відсторонення від посади як заходу забезпечення кримінального провадження» розкриває теоретичні та правові засади такого інституту заходів забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади.

В роботі авторка послідовно досліджує генезу наукових положень щодо відсторонення від посади, визначено значення відсторонення від посади в системі заходів забезпечення кримінального провадження, досліджено зарубіжний досвід правового регулювання відсторонення від посади в кримінальному провадженні та на його основі подано напрямки удосконалення вітчизняного кримінально-процесуального законодавства у розглядуваній сфері.

Здобувачка слушно стверджує, що сутність і характер заходів забезпечення кримінального провадження виражається насамперед у цілях і функціях, які вони мають виконувати. Основними їх характеристиками у кримінальному провадженні на думку дисертантки є: 1) інструменталізм, тобто вони є засобом досягнення мети кримінального провадження, а саме забезпечення належного ходу досудового розслідування та судового розгляду, та повинні закінчитися одночасно із закінченням кримінального процесу в кожній конкретній справі; 2) однорідність: вони повинні бути достатніми лише для забезпечення тієї мети, яка має бути досягнута в суді; 3) пропорційність: вони повинні залишатися співвіднесеними з передбачуваним результатом

провадження та повинні бути пропорційними бажаному результату, таким чином уникаючи непотрібних обмежень для іншої сторони; 4) юрисдикція : повноваженням на прийняття рішення про застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження належить до компетенції слідчого судді чи суду, за винятком випадків передбачених в законі; 5) тимчасовий характер : можуть тривати до закінчення кримінального провадження (ст. 57-58 дисертації).

Другий розділ присвячено висвітленню процесуальних аспектів застосування відсторонення від посади, зокрема визначенню підстав його застосування, процесуального порядку ухвалення рішення про застосування відсторонення від посади, зміни та скасування.

В контексті дослідження мети відсторонення від посади авторкою запропоновано розширити та конкретизувати загальну мету заходів забезпечення кримінального провадження, шляхом внесення змін до ч.1 ст. 131 КПК України, та викласти її в такій редакції: «Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою запобігання, припинення чи попередження протиправної поведінки учасників кримінального провадження; виявлення, отримання та збереження доказів; створення належних умов проведення досудового розслідування» (ст. 97 дисертації).

Третій розділ дисертації ґрунтовно розкриває основні гарантії захисту прав, свобод і законних інтересів особи під час застосування відсторонення від посади, зокрема в частині здійснення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю.

Слушними є виокремлені авторкою вимоги, які перевіряє прокурор в процесі погодження клопотання про застосування відсторонення від посади, а саме: чи правильно визначено процесуальний статус особи, до якої планується застосування відсторонення від посади; чи містить клопотання відомості, що стосуються обґрунтованості підозри у вчиненні кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування відсторонення від посади; чи є пропорційним та обґрунтованим заявлений у

клопотанні ступінь втручання потребам досудового розслідування; чи можливе виконання завдань досудового розслідування без застосування відсторонення від посади; чи можливо застосувати більш м'який захід застосування кримінального провадження; чи відповідає потреба, заявлена у клопотанні про застосування відсторонення від посади реальним можливостям її досягнення в конкретному кримінальному провадженні та за конкретних умов; чи долучені до клопотання достовірні, допустимі, достатні докази, які свідчать про наявність достатніх підстав застосувати щодо особи відсторонення від посади; чи долучено до клопотання витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 173 дисертації).

На звершення кожного підрозділу у дисертації формуються обґрунтовані та лаконічні висновки. Заслужують схвалення узагальнені висновки, які є логічним підсумком зробленої роботи.

Таким чином, дисертація Анастасієвої Вікторії Вікторівни відповідає встановленим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Анастасієвої Вікторії Вікторівни щодо застосування відсторонення від посади у кримінальному провадженні, рекомендується рекомендується для використанні у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку, а також практичній діяльності органів досудового розслідування.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Анастасієвої Вікторії Вікторівни, вивчення змісту дисертації свідчить і про окремі положення, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту. Зокрема:

1. У підрозділі 2.1 «Мета і підстави застосування відсторонення від посади як заходу забезпечення кримінального провадження» дисертантка аналізує поняття «обґрунтована підозра» (ст. 105-107 дисертації). На прилюдному захисті хотілось би почути думку автора, що вона розуміє під вказаним поняттям.

2. Досить слушними є пропозиції дисертантки стосовно необхідності чіткої регламентації змісту клопотанні про застосування відсторонення від посади на стадії судового провадження (ст. 139 дисертації). Проте в основному тексті дисертації не міститься конкретного переліку відомостей, які повинні міститись в зазначеному клопотанні. На прилюдному захисті пропонується більш детально розкрити це питання.

3. Під час висвітлення зарубіжного досвіду правового регулювання відсторонення від посади в кримінальному провадженні підрозділ 1.3 дисертації, здобувачка здійснила аналіз міжнародного досвіду країн Європейського Союзу та північноамериканських держав, в результаті чого були подані ґрунтовні пропозиції стосовно удосконалення вітчизняної процедури відсторонення від посади в кримінальному провадженні. З метою охоплення більш широкого спектру міжнародного досвіду із вказаного питання доцільним було б дослідити також відповідний досвід провідних держав країн Азії.

Однак, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані дискусійні положення водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертантка відповідально дотрималась норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дисертаційна робота Анастасієвої Вікторії Вікторівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Анастасієвої Вікторії Вікторівни на тему «Відсторонення від посади як захід забезпечення кримінального провадження», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обгрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і формуванні висновків і пропозицій концептуального змісту щодо застосування відсторонення від посади у кримінальному процесі.

2. Дисертація «Відсторонення від посади як захід забезпечення кримінального провадження», за актуальністю, ступенем наукової новизни, обгрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка **Анастасієва Вікторія Вікторівна** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент
«Ю» серпня 2023 р.

Копія **Я. Ю. Конюшенко**
ДЛЯ Ю. Конюшенко
Додаток до категорії відділення по роботі з персоналом постійного складу відділу персоналу НАВС
Тетяна ОДНОРОГ